

*Marzena Papiernik-Wojdera**

ODZYSKIWANIE NALEŻNOŚCI W ŚWIELE PRZEPISÓW PRAWA UPADŁOŚCIOWEGO I NAPRAWCZEGO

1. WPROWADZENIE

W warunkach pogarszającej się płynności finansowej¹ dla wielu przedsiębiorstw ryzyko niewypłacalności jest jednym z najważniejszych bieżących problemów ich działalności. Opóźnienia w regulowaniu zobowiązań przez jedną firmę wywołują reakcję łańcuchową w stosunku do kolejnych dostawców (odbiorców) i powodują powstawanie zatorów płatniczych.

Odpowiednio wczesna identyfikacja ryzyka niewypłacalności jest istotna zarówno dla dłużnika, jak i jego wierzyciela, który celem ochrony własnych interesów może podjąć działania stwarzające szanse na odzyskanie środków pieniężnych bądź przynajmniej ich części. Od 01.10.2003 r. prawne ramy tych działań określa prawo upadłościowe i naprawcze (skrót: puin)².

Przepisy powyższej ustawy wskazują, iż zarządzanie wierzytelnościami w świetle przepisów prawa upadłościowego i naprawczego można rozpatrywać z perspektywy dłużnika bądź wierzyciela, biorąc pod uwagę regulacje dotyczące postępowania:

- a) upadłościowego obejmującego likwidację majątku,
- b) upadłościowego z możliwością zawarcia układu,
- c) naprawczego.

Celem artykułu jest przedstawienie możliwości odzyskiwania należności od niewypłacalnych dłużników, określonych przez ustawę o prawie upadłościowym i naprawczym.

* Dr, adiunkt w Katedrze Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa UŁ.

¹ Z badań przeprowadzonych przez firmę Euler Hermes, zajmującą się ubezpieczeniami należności handlowych, wynika, że tylko 3% należności otrzymywanych przez polskie małe i średnie przedsiębiorstwa płaconych jest w terminie, co oznacza, iż 97% polskich przedsiębiorstw, których obrót nie przekracza 10 mln zł w skali roku, ma problemy spowodowane opóźnieniami płatności od kontrahentów, zob. *Opóźnienia w wypłacie należności*, „Ekonomia i Rynek”, dodatek do „Rzeczpospolitej” 30.08.2004.

² *Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze*, DzU 2003, nr 60, poz. 535.

2. OGÓLNE ZAŁOŻENIA USTAWY O PRAWIE UPADŁOŚCIOWYM I NAPRAWCZYM

Głównym celem ustawy jest ukształtowanie, odpowiadającego współczesnym potrzebom życia gospodarczego, postępowania, służącego zaspokojeniu wierzycieli wobec niewypłacalnego dłużnika prowadzącego działalność gospodarczą³. Postępowanie upadłościowe jest bowiem szczególnym trybem zaspokojenia wierzycieli przez dłużnika w drodze likwidacji jego majątku lub zawarcia układu.

Ustawa puin zawiera rozwiązania, których zastosowanie w odniesieniu do niewypłacalnego dłużnika powinno prowadzić do zaspokojenia jak największej liczby wierzycieli przy jednoczesnej próbie zachowania dotychczasowego przedsiębiorstwa dłużnika. Likwidacja przedsiębiorstwa ma być rozwiązaniem ostatecznym.

Według przepisów omawianej ustawy upadłość można ogłosić w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny, czyli dłużnika, który nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań – bez względu na przyczyny ich niewykonania. Zasada ta odnosi się zarówno do zobowiązań pieniężnych, jak i niepieniężnych.

W przypadku dłużnika będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, niewypłacalny jest także ten dłużnik, którego zobowiązania przekraczają wartość jego majątku – nawet wówczas, gdy na bieżąco wykonuje on swoje zobowiązania.

Sąd może jednak oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli opóźnienie w realizacji zobowiązań nie przekracza trzech miesięcy, zaś suma niewykonanych zobowiązań nie przekracza 10% wartości bilansowej przedsiębiorstwa⁴. Jeżeli jednak niewykonanie zobowiązań ma charakter trwały lub oddalenie wniosku może spowodować pokrzywdzenie wierzycieli, sąd powinien wsząć takie postępowanie.

Wniosek o ogłoszenie upadłości może złożyć zarówno dłużnik, jak i wierzyciel⁵, przy czym dla wierzyciela jest to prawo, zaś dla dłużnika – obowiązek. Dłużnik jest bowiem zobligowany, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości – tj. przestał być wypłacalny – do zgłoszenia w sądzie wniosku o ogłoszenie

³ Zob. J. Broł, *Nowe prawo upadłościowe i naprawcze (ważniejsze zmiany)*, „Rachunkowość” 2003, nr 9, s. 3.

⁴ Ustawodawca nie precyzuje, czy jest to 10% sumy bilansowej czy aktywów netto. Można jednak przypuszczać, że chodzi tu o 10% aktywów netto, czyli różnicy między aktywami ogółem a zobowiązaniami ogółem, nie zaś o 10% wartości majątku odzwierciedlonego w sumie bilansowej aktywów dłużnika.

⁵ Wniosek o ogłoszenie upadłości mogą również złożyć inne osoby wymienione w puin, art. 20, ust. 2.

upadłości. Jeżeli dłużnikiem jest osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, ale mająca zdolność prawną, to obowiązek zgłoszenia wniosku spoczywa na każdym, kto ma prawo reprezentować tę osobę sam lub łącznie z innymi osobami. Za niezłożenie wniosku w powyższym terminie w stosunku do osoby mającej ten obowiązek sąd może orzec pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu na okres od trzech do dziesięciu lat.

Ustawa zezwala na wybór trybu postępowania upadłościowego zarówno przez dłużnika, jak i wierzyciela. Każdy z nich może podjąć decyzję o zgłoszeniu:

- upadłości z opcją likwidacji majątku lub
- upadłości z możliwością zawarcia układu.

Ponadto istnieje możliwość zmiany przez sąd postanowienia o ogłoszeniu upadłości przez likwidację na upadłość z możliwością zawarcia układu, i na odwrót. Stanowi to istotne ułatwienie w wyborze opcji upadłości dającej szanse na jak najlepsze zaspokojenie wierzycieli.

Ogłoszenie upadłości z możliwością zawarcia układu jest zasadne wówczas, gdy zostanie uprawdopodobnione, że dzięki temu wierzyciele zostaną zaspokojeni w wyższym stopniu, niż gdyby przeprowadzono upadłość z opcją likwidacyjną. Od tej zasady istnieje pewien wyjątek – nie prowadzi się postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu wówczas, gdy z uwagi na dotychczasowe zachowanie się dłużnika nie ma pewności, że układ będzie wykonany, chyba że propozycje układowe przewidują tzw. układ likwidacyjny. Zasada ta jest wymierzona przeciwko nieuczciwym dłużnikom, którzy w dotychczasowej działalności gospodarczej dopuścili się działań dyskwalifikujących ich jako profesjonalistów w sferze prowadzenia działalności gospodarczej, wynikających np. z braku ich uczciwości, należytej wiedzy czy umiejętności niezbędnych dla prowadzenia tejże działalności.

Sprawy upadłościowe rozpatruje sąd upadłościowy, którym jest sąd rejonowy – sąd gospodarczy właściwy dla głównego przedsiębiorstwa dłużnika. W przypadku, gdy dłużnik posiada kilka zakładów i istnieje trudność w ustaleniu, który z nich jest zakładem głównym, sprawę może rozpatrywać każdy z sądów, w którego okręgu znajduje się zakład.

Podmioty uczestniczące w postępowaniu upadłościowym – po ogłoszeniu upadłości – można podzielić na dwie zasadnicze kategorie, tj. organy prowadzące postępowanie upadłościowe oraz uczestników postępowania i ich organy⁶.

⁶ J. Broł, *op. cit.*, s. 5.

Do organów prowadzących postępowanie upadłościowe należą:

- sąd upadłościowy,
- sędzia-komisarz,
- syndyk,
- nadzorca sądowy,
- zarządca,
- zastępcy syndyka, nadzorcy sądowego i zarządcy.

Uczestnikami postępowania upadłościowego są:

- upadły oraz
- wierzyciele i ich organy, tj. zgromadzenie wierzycieli i rada wierzycieli.

Zgłoszenie wniosku do sądu rozpoczyna wstępną fazę postępowania upadłościowego – przed decyzją sądu o ogłoszeniu upadłości – na etapie której istnieje możliwość oceny stanu przedsiębiorstwa dłużnika przez biegłego, możliwość zwołania wstępnego zgromadzenia wierzycieli oraz ma miejsce obligatoryjne zabezpieczenie majątku dłużnika przez sąd.

Zgłaszając wniosek o upadłość, zarówno dłużnik, jak i wierzyciel mają prawo wyboru trybu postępowania upadłościowego, tj. zdecydowania się na opcję likwidacji majątku lub zawarcia układu. W zależności zarówno od strony składającej wniosek o upadłość, jak i opcji upadłości ustawodawca precyzuje nieco odmienne wymogi (np. w zakresie terminów, wymaganych dokumentów) w stosunku do dłużnika oraz wierzyciela.

Jeśli dłużnik wnosi o ogłoszenie upadłości z możliwością zawarcia układu, powinien do wniosku o ogłoszenie upadłości⁷ dołączyć szereg informacji łącznie z propozycjami finansowania układu oraz rachunek przepływów pieniężnych za ostatnie 12 miesięcy – o ile jest to możliwe. Jeżeli wniosek o ogłoszenie upadłości zgłasza wierzyciel, powinien uprawdopodobnić swoją wiarygodność, a ponadto, jeżeli wnosi o ogłoszenie upadłości z możliwością zawarcia układu, powinien dołączyć wstępne propozycje układowe. Aby były one realne, wierzyciel powinien dokonać – w miarę możliwości – rozpoznania sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika.

Niedopełnienie przez dłużnika wymogów formalnych stawianych przez ustawę może być podstawą do orzeczenia przez sąd zakazu prowadzenia przez niego działalności gospodarczej na okres od trzech do dziesięciu lat. W przypadku wierzyciela niedopełnienie wymogów formalnych spowoduje odroczenie w czasie działań mających doprowadzić do odzyskania należności. Należy jednak pamiętać, że w przypadku złożenia przez wierzyciela wniosku w złej wierze (np. w celu wyeliminowania konkurenta) sąd, oddalając wniosek o ogłoszenie upadłości, obciąży wierzyciela kosztami postępowania i może nakazać mu złożenie publicznego oświadczenia o odpowiedniej treści i formie, zaś dłużnikowi, a także osobom trzecim przysługuje wówczas przeciwko

⁷ Wymogi, jakie powinien spełniać wniosek są sprecyzowane w art. 22 ustawy puin.

wierzycielowi roszczenie o naprawienie szkody powstałej w wyniku złożenia takiego wniosku.

W dalszej fazie postępowania upadłościowego, w zależności od kondycji ekonomiczno-finansowej jednostki, sąd może podjąć jedną z następujących decyzji:

a) oddalić wniosek wierzyciela, gdy opóźnienie w wykonaniu zobowiązań nie przekracza 3 miesięcy, a suma niewykonanych zobowiązań nie przekracza 10% wartości bilansowej jednostki – jednostka kontynuuje wówczas działalność,

b) oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości, gdy:

– majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarczy na zaspokojenie kosztów postępowania lub

– majątek dłużnika jest obciążony hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w takim stopniu, że pozostały jego majątek nie wystarczy na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego.

Powyższe sytuacje oznaczają, że nie przewiduje się kontynuacji działalności jednostki i powinna ona we własnym zakresie, tj. bez nadzoru sądowego, rozpocząć działania zmierzające do jej likwidacji;

c) ogłosić upadłość z możliwością zawarcia układu – jednostka kontynuuje wówczas działalność, kieruje nią jej dotychczasowy zarząd pod kontrolą wyznaczonego nadzorca sądowego lub upadłemu może zostać odebrane prawo zarządu, a sąd wyznaczy zarządcę, którego zadaniem będzie doprowadzenie do układu i jego realizacji;

d) ogłosić upadłość z likwidacją majątku – jeżeli nie przewiduje się kontynuacji działalności przez jednostkę, zaś sąd wyznacza wówczas syndyka.

Ustawa stwarza jednocześnie możliwość zmiany przez sąd postanowienia o ogłoszeniu upadłości:

a) z możliwością zawarcia układu na postanowienie o upadłości z likwidacją majątku – sąd wyznacza wówczas syndyka,

b) z likwidacją majątku na postanowienie o upadłości z możliwością zawarcia układu – sąd wyznacza wtedy zarządcę.

Po ogłoszeniu upadłości wyznaczony przez sąd sędzia-komisarz kieruje postępowaniem upadłościowym oraz sprawuje nadzór nad tokiem postępowania syndyka, nadzorca sądowego lub zarządcy.

Dłużnicy zazwyczaj bronią się przed postawieniem ich w stan upadłości, gdyż postępowanie takie często kończy się wyprzedają ich majątku. W odpowiedzi na oczekiwania praktyki gospodarczej ustawodawca wprowadził w życie od 01.10.2003 r. na mocy ustawy o prawie upadłościowym i naprawczym nowy instrument prawny, umożliwiający ograniczenie ryzyka niewypłacalności i upadłości. Jest to postępowanie naprawcze, którego celem jest restrukturyzacja potencjalnego bankruta i przywrócenie mu zdolności do konkurowania na rynku.

O ile z wnioskiem o upadłość jednostki może wystąpić zarówno wierzyciel, jak i dłużnik, to postępowanie naprawcze może zostać wszczęte jedynie przez przedsiębiorcę zagrożonego niewypłacalnością i wpisanego do Krajowego Rejestru Sądowego. Oznacza to, iż inicjatorem tego postępowania nie może być wierzyciel nawet wówczas, gdy z posiadanych przez niego informacji wynika, że dłużnik może wkrótce stać się niewypłacalny.

3. UNORMOWANIA USTAWY O PRAWIE UPADŁOŚCIOWYM I NAPRAWCZYM SPRZYJAJĄCE ZASPOKOJENIU ROSZCZEŃ WIERZYCIELI

Z punktu widzenia interesów wierzycieli ważnymi rozwiązaniami zawartymi w prawie upadłościowym są regulacje umożliwiające efektywne zaspokajanie ich roszczeń. Zaliczyć do nich należy:

- a) możliwość oceny stanu przedsiębiorstwa dłużnika przez biegłego jeszcze przed wydaniem orzeczenia o ogłoszeniu upadłości,
- b) obligatoryjne (tj. z urzędu) zabezpieczanie majątku dłużnika przez sąd niezwłocznie po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości,
- c) możliwość zwołania wstępnego zgromadzenia wierzycieli,
- d) nadanie właściwej roli wierzycielnościom zabezpieczonym rzeczowo,
- e) głosowanie w tzw. grupach interesu nad propozycjami układowymi.

Ad a) Pierwsze z wyżej wymienionych działań ma tworzyć podstawy do podjęcia optymalnej decyzji co do wyboru formy upadłości. Jeśli zostanie uprawdopodobnione, że, na skutek zawarcia układu pomiędzy wierzycielami a dłużnikiem, ci pierwsi zostaną zaspokojeni w wyższym stopniu niż w postępowaniu upadłościowym przez likwidację majątku dłużnika – sąd będzie ogłaszał upadłość dłużnika z możliwością zawarcia układu. Wyraźnie eksponowane są tu interesy wierzycieli, aczkolwiek dla dłużnika również jest to rozwiązanie korzystne, bowiem daje szansę na przezwyciężenie sytuacji kryzysowej i kontynuację działalności. Możliwość oceny stanu przedsiębiorstwa dłużnika przez biegłego, jeszcze przed wydaniem orzeczenia o ogłoszeniu upadłości, stwarza podstawy do podjęcia przez sąd decyzji optymalnej z punktu widzenia interesów wierzycieli;

Ad b) Celem obligatoryjnego zabezpieczenia majątku dłużnika przez sąd jest redukcja ryzyka „upłynnienia majątku” przez dłużnika przed postanowieniem sądu. Do czasu ogłoszenia upadłości nad majątkiem dłużnika pieczęć ma sprawować nadzorca sądowy. Jeżeli zachodzi obawa, że dłużnik może ukrywać swój majątek lub w inny sposób działać na szkodę wierzycieli,

a także, gdy dłużnik nie wykonuje poleceń tymczasowego nadzorcy sądowego, sąd może zastosować inne sposoby zabezpieczenia, np. przez ustanowienie zarządu przymusowego nad majątkiem dłużnika. Powyższe działania mają na celu ochronę interesów wierzycieli, aczkolwiek sami wierzyciele nie mają wpływu na ich przebieg;

Ad c) Istotną regulacją – stanowiącą nowość w omawianej ustawie w stosunku do wcześniejszych regulacji prawnych w tym zakresie – jest ustanowienie wstępnego zgromadzenia wierzycieli. Nie ma ono obligatoryjnego charakteru i stanowi szczególny rodzaj zgromadzenia wierzycieli.

Wstępne zgromadzenie wierzycieli zwołuje sąd, jeżeli:

- a) zaistniały podstawy do ogłoszenia upadłości,
- b) przeprowadzenie wstępnego zgromadzenia nie pociągnie za sobą nadmiernych kosztów,
- c) kwota spornych wierzytelności nie przekracza 15% ogólnej kwoty wierzytelności.

We wstępnym zgromadzeniu wierzycieli mają prawo uczestniczyć – oprócz dłużnika, tymczasowego zarządcy sądowego lub zarządcy przymusowego – wierzyciele, których wierzytelności stwierdzone są tytułami egzekucyjnymi, a także inni wierzyciele, jeżeli ich wierzytelności są bezsporne lub uprawdopodobnione i zostali oni dopuszczeni przez sąd.

Wstępne zgromadzenie wierzycieli posiada stosunkowo szeroki zakres uprawnień, może bowiem:

- a) podjąć uchwałę co do wyboru sposobu prowadzenia postępowania, tj. postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu albo likwidacji majątku,
- b) dokonać wyboru rady wierzycieli,
- c) wyrazić opinię co do wyboru syndyka, nadzorcy sądowego albo zarządcy.

Jeśli we wstępnym zgromadzeniu uczestniczy co najmniej połowa wierzycieli, mających łącznie trzy czwarte ogólnej sumy wierzytelności stwierdzonych tytułami egzekucyjnymi albo bezspornych lub uprawdopodobnionych, mogą oni bez ingerencji sądu zawrzeć układ, czyli porozumienie o terminach, wysokości i sposobach zaspokojenia ich wierzytelności przez dłużnika⁸.

⁸ Pojawiają się głosy poddające w wątpliwość celowość wprowadzenia tej regulacji, bowiem zwołanie wstępnego zgromadzenia zależy wyłącznie od uznania sądu, który w tym momencie dysponuje jedynie wnioskiem o ogłoszenie upadłości i dołączoną do niego dokumentacją, poza tym w opinii komentatorów tego prawa nastąpiło wyraźne zachwianie kompetencji między wstępnym a zwyczajnym zgromadzeniem wierzycieli. Nie ma także pewności czy dłużnik podał wszystkich wierzycieli i wszystkie wierzytelności konieczne do tego, aby obliczyć połowę liczby wierzycieli i ogólnej kwoty wierzytelności stwierdzonych tytułami wykonawczymi. Zob. J. Broł, *op. cit.*, s. 6–7.

Przed podjęciem uchwał oraz zawarciem układu na wstępnym zgromadzeniu wierzycieli sporządzany jest spis wierzytelności. Czyni to – pod nadzorem sędziego – tymczasowy nadzorca sądowy albo zarządca, jeżeli był ustanowiony;

Ad d) Jeśli wierzyciele posiadają ustanowione na majątku upadłego dłużnika zabezpieczenia w postaci praw obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską, zostanie dla nich utworzony odrębny plan podziału, który będzie się składał z sumy uzyskanej ze zbycia wymienionych praw. Dopiero po zaspokojeniu tych wierzycieli pozostała część sumy będzie wchodziła do funduszu masy upadłości⁹;

Ad e) Omawiana ustawa odstępuje od rozwiązania, które przewidywało, że wszyscy wierzyciele, znajdujący się na liście, głosowali wspólnie nad propozycjami układowymi, czyli mieli identyczne prawa. Według przepisów omawianej ustawy dla potrzeb głosowania nad układem wierzyciele są podzieleni na kategorie (grupy) interesów i głosują w ramach tych grup.

Ze względu na kategorie interesów ustawa wyróżnia cztery następujące grupy wierzycieli:

1) tych, którym przysługuje należność ze stosunków pracy oraz należności rolników z tytułu umów o dostarczenie produktów z własnego gospodarstwa rolnego,

2) których wierzytelności są zabezpieczone rzeczowo,

3) będących udziałowcami lub akcjonariuszami upadłego,

4) innych wierzycieli – grupa ta zostaje umieszczana na odrębnych listach według różnych kryteriów, np. wysokości wierzytelności, terminów płatności, charakteru zobowiązań.

Układ zostanie przyjęty, jeśli wypowie się za nim większość wierzycieli z każdej z list obejmujących kategorie interesów, mających łącznie nie mniej niż dwie trzecie ogólnej sumy wierzytelności, które uprawniają do uczestniczenia w głosowaniu. Mimo niezyskania niezbędnej większości, chociażby w przypadku jednej grupy wierzycieli, układ zostanie przyjęty, jeżeli większość wierzycieli z każdej z pozostałych grup wyraziła zgodę

⁹ Masa upadłości powstaje z dniem ogłoszenia upadłości, bez względu na to, czy ogłoszenie upadłości obejmuje likwidację majątku upadłego czy upadłość z możliwością zawarcia układu. Pomimo iż definicja masy upadłości jest taka sama dla obu postępowań, to komentatorzy prawa upadłościowego i naprawczego dwojako ją rozumieją, wyróżniając funkcje, jakie spełnia, w zależności od postępowania. W postępowaniu likwidacyjnym przez masę upadłości rozumieją oni wszystkie składniki majątkowe upadłego, które mają wartość majątkową i nadają się do spieniężenia. W postępowaniu układowym natomiast masą upadłości będzie majątek służący zaspokojeniu wierzycieli, czyli pieniądze i inne składniki majątkowe, które przyczyniają się do wypracowania środków służących zaspokojeniu wierzycieli. Zob. *Jak byłoby w nowym prawie upadłościowym. Majątek w masie*, „Dobra Firma”, dodatek do „Rzeczpospolitej” 20.04.2004.

na przyjęcie układu, a wierzyciele z tej listy, którzy wypowiedzieli się przeciwko układowi, zostaną zaspokojeni na podstawie układu w stopniu nie mniej korzystnym, niż w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego z likwidacją majątku.

4. KONSTRUKCJA I ROLA ORGANÓW WIERZYCIELI W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM

Organami wierzycieli w postępowaniu upadłościowym są: zgromadzenie wierzycieli oraz rada wierzycieli.

W zgromadzeniu wierzycieli mają prawo uczestniczyć z prawem głosu wierzyciele, których wierzytelności zostały uznane, posiadają oni wówczas prawo głosu proporcjonalnie do sumy wierzytelności umieszczonej na liście wierzytelności.

Na wniosek wierzyciela oraz po wysłuchaniu upadłego, sędzia-komisarz może dopuścić do udziału w zgromadzeniu wierzyciela, którego wierzytelność uzależniona jest od tzw. warunku zawieszającego lub jest uprawdopodobniona. Sędzia-komisarz ustala wówczas kwotę, według której obliczane są głosy takiego wierzyciela.

Wierzyciele, którzy mają wierzytelność solidarną lub niepodzielną, głosują przez wspólnego pełnomocnika, któremu pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie, z notarialnie poświadczonym podpisem. Pełnomocnictwo udzielone adwokatowi lub radcy prawnemu nie wymaga poświadczenia notarialnego. Pełnomocnikiem może być także jeden z wierzycieli. O ustanowieniu pełnomocnika wierzyciele ci obowiązani są powiadomić sędziego-komisarza na piśmie przed zgromadzeniem wierzycieli lub podać tę informację ustnie do protokołu na zgromadzeniu. Niedokonanie przez wierzycieli, mających wierzytelność solidarną lub niepodzielną, wyboru pełnomocnika lub zarządcy nie stanowi przeszkody do wyznaczenia terminu zgromadzenia wierzycieli.

Wierzyciel nie ma prawa głosu na podstawie wierzytelności, którą nabył w drodze przelewu lub indosu po ogłoszeniu upadłości ze stosunku prawnego powstałego przed ogłoszeniem upadłości. W sprawach dotyczących układu nie mają także prawa głosu małżonek upadłego, jego krewny lub powinowaty w linii prostej, krewny lub powinowaty w linii bocznej do drugiego stopnia włącznie, przysposabiający upadłego lub przez niego przysposobiony, a gdy upadłym jest osobowa spółka handlowa, wspólnik ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki całym swoim majątkiem, będący jej wierzycielem, oraz osoby uprawnione do reprezentowania spółki. Nie głosują również inni wierzyciele, jeżeli nabyli wierzytelność od tych osób po ogłoszeniu upadłości.

Jeżeli upadłym jest spółka handlowa, to w sprawach dotyczących układu nie mają prawa głosu wierzyciele, będący spółką powiązaną z upadłym, oraz osoby upoważnione do jej reprezentacji, a także wierzyciel będący spółką i osoby upoważnione do jej reprezentacji, jeżeli upadły albo ta spółka jest spółką dominującą.

Wstrzymanie się od głosu na zgromadzeniu wierzycieli traktowane jest jako nieuczestniczenie wierzyciela w głosowaniu.

Uchwały zgromadzenia wierzycieli – o ile ustawa nie stanowi inaczej – zapadają, bez względu na liczbę obecnych, większością głosów wierzycieli, mających przynajmniej 1/5 część ogólnej sumy wierzytelności, przypadających wierzycielom uprawnionym do uczestniczenia w tym zgromadzeniu.

Zwoływanie zgromadzenia wierzycieli należy do wyłącznej kompetencji sędziego-komisarza, który przewodniczy zgromadzeniu, ale bez prawa głosu. Sędzia-komisarz zwołuje zgromadzenie wierzycieli wówczas, gdy:

- 1) według ustawy wymagane jest podjęcie uchwały zgromadzenia,
- 2) na wniosek przynajmniej dwóch wierzycieli mających łącznie nie mniej niż 1/3 ogólnej sumy uznanych wierzytelności,
- 3) w innych przypadkach, gdy uważa to za potrzebne.

Sędzia-komisarz zwołuje zgromadzenie wierzycieli przez obwieszczenie, w którym przynajmniej na dwa tygodnie przed terminem zgromadzenia wskazuje jego termin, miejsce i przedmiot obrad. Odpisy obwieszczenia doręczane są syndykowi, nadzorcy sądowemu lub zarządcy oraz członkom rady wierzycieli i upadłemu.

Uchwały zgromadzenia są wiążące w postępowaniu upadłościowym, o ile sędzia-komisarz nie uchyli uchwały zgromadzenia wierzycieli, co może uczynić, gdy:

- a) jest ona sprzeczna z prawem,
- b) narusza dobre obyczaje,
- c) rażąco narusza interes wierzyciela, który głosował przeciwko uchwale.

Na postanowienie sędziego-komisarza przysługuje zażalenie.

W razie odroczenia zgromadzenia wierzycieli, sędzia-komisarz podaje obecnym do wiadomości nowy termin i miejsce zgromadzenia (w takich przypadkach nie dokonuje się ponownego obwieszczenia). Oddany poprzednio głos wierzyciela, który nie stawił się na odroczonym zgromadzeniu wierzycieli, zachowuje moc przy obliczaniu wyników głosowania, jeżeli na tym zgromadzeniu głosowane są te same lub korzystniejsze dla wierzycieli propozycje układowe.

Powstanie rady wierzycieli zależy od uznania sędziego-komisarza, który ustanawia ją i powołuje jej członków. Wierzyciele również mogą mieć wpływ na powołanie takiej rady, bowiem:

a) sędzia-komisarz ma obowiązek powołać radę, jeżeli taki wniosek złożą wierzyciele posiadający przynajmniej 1/5 ogólnej sumy wierzytelności, która została uznana lub uprawdopodobniona,

b) rada może być powołana już na wstępnym zgromadzeniu wierzycieli, jeśli takie zgromadzenie zostanie zwołane.

Rada wierzycieli składa się z trzech lub pięciu członków oraz jednego lub dwóch zastępców powoływanych spośród wierzycieli upadłego, których wierzytelności zostały uznane albo uprawdopodobnione. Sędzia-komisarz może odwołać członków rady wierzycieli oraz zastępców, którzy nie pełnią należycie obowiązków i powołać innych. Wierzyciel ma prawo odmówić przyjęcia obowiązków członka rady lub jego zastępcy.

Członek rady wierzycieli ponosi odpowiedzialność za szkody powstałe w efekcie nienależytego pełnienia przez niego obowiązków, także w przypadku, gdy szkodę tę wyrządzi jego pełnomocnik.

Posiedzenie rady wierzycieli zwołuje syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca, zawiadamiając członków o terminie i miejscu posiedzenia osobiście lub listami poleconymi. Posiedzeniu rady przewodniczy syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca, ale bez prawa głosu.

W sytuacji, gdy sprawa dotyczy kontroli działalności syndyka, nadzorcy sądowego i zarządcy oraz badania stanu funduszków masy upadłości, posiedzenie może zwołać każdy z członków rady wierzycieli. Posiedzeniu przewodniczy wówczas najstarszy wiekiem członek rady – o ile członkowie rady nie postanowią inaczej.

Prawo zwołania posiedzenia rady wierzycieli ma również sędzia-komisarz, który przewodniczy posiedzeniu (także bez prawa głosu). Może on również w terminie trzech dni od dnia przedłożenia mu odpisu protokołu z posiedzenia rady wierzycieli uchylić jej uchwałę, jeżeli dana uchwała jest sprzeczna z prawem albo narusza dobre obyczaje lub interesy wierzycieli.

Rada wierzycieli jest organem o dosyć szerokich i ważnych w postępowaniu upadłościowym kompetencjach. Ma ona prawo żądać od syndyka, nadzorcy sądowego albo zarządcy wyjaśnień oraz badania ksiąg i dokumentów dotyczących upadłości i stanu środków uzyskanych w toku likwidacji, przy czym kontrolę rada może realizować przez poszczególnych swoich członków, których do tego upoważni.

Bez zezwolenia rady niemożliwe jest¹⁰:

– dalsze prowadzenie upadłego przedsiębiorstwa przez syndyka, jeżeli ma być prowadzone dłużej niż trzy miesiące od dnia ogłoszenia upadłości,

¹⁰ Jeżeli jedna z tych czynności musi być dokonana niezwłocznie i dotyczy wartości nie wyższej niż 10 000 zł, to syndyk, nadzorca sądowy lub zarządca mogą ją wykonać bez zezwolenia rady.

- odstąpienie od sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego jako całości,
- sprzedaż z wolnej ręki nieruchomości lub statku morskiego wpisanego do rejestru okrętowego,
- sprzedaż praw i wierzytelności,
- zaciąganie pożyczek lub kredytów oraz obciążenie majątku upadłego ograniczonymi prawami rzeczowymi,
- wykonanie umowy wzajemnej zawartej przez upadłego albo odstąpienie od takiej umowy oraz wykonanie lub odstąpienie od umowy zawartej przez upadłego, do której stosuje się odpowiednio przepisy art. 98 i 99 puin,
- uznanie, zrzeczenie się i zawarcie ugody co do roszczeń spornych oraz poddanie sporu rozstrzygnięciu sądu polubownego.

Jeżeli rada wierzycieli nie zostanie ustanowiona, to czynności zastrzeżone dla niej podejmuje sędzia–komisarz. Sprawuje on czynności zastrzeżone dla rady także wówczas, gdy rada nie wykonuje ich w terminie wyznaczonym przez sędziego–komisarza.

Wierzyciele mogą dokonywać zmian w składzie rady, jeżeli mają przynajmniej 1/5 ogólnej sumy wierzytelności, które zostały uznane lub uprawdopodobnione. Mogą oni wówczas zgłosić wniosek o zmianę składu rady wierzycieli. Jeżeli sędzia–komisarz nie uwzględni powyższego wniosku, ma on obowiązek przedstawić go zgromadzeniu wierzycieli i jeżeli na zgromadzeniu wierzycieli za wnioskiem wypowiedzą się wierzyciele, mający przynajmniej połowę ogólnej sumy wierzytelności uznanych lub uprawdopodobnionych, nastąpi wówczas zmiana składu rady wierzycieli, stosownie do uchwały zgromadzenia.

Rada wierzycieli wykonuje czynności przez podjęcie uchwał na posiedzeniach rady, które zapadają większością głosów.

Jeżeli rada wierzycieli nie została ustanowiona lub nie wykonuje czynności dla niej zastrzeżonych w terminie wyznaczonym przez sędziego–komisarza, wtedy czynności te podejmuje sędzia–komisarz.

5. SPORZĄDZENIE LISTY WIERZYTELNOŚCI

Celem postępowania upadłościowego, zarówno układowego, jak i w opcji z likwidacją majątku, jest zaspokojenie wierzycieli, czyli spłata zobowiązań upadłego wobec nich. Aby zaspokoić wierzycieli, niezbędne jest ustalenie, jakie zobowiązania, w jakiej wysokości i wobec kogo ma upadła jednostka. Służy temu lista wierzytelności.

Sposób zaspokojenia wierzycieli zależy od wyboru opcji upadłości, zaś postępowanie związane z ustalaniem listy wierzytelności jest takie samo w obu przypadkach. Każdy wierzyciel, zainteresowany odzyskaniem swoich należności, powinien w oparciu o informacje, uzyskane w bezpośrednich kontaktach z upadłym, z lektury „Monitora Sądowego i Gospodarczego”, prasy, Internetu itp., zgłosić sędziemu-komisarzowi swoją wierzytelność w terminie oznaczonym w postanowieniu o wszczęciu postępowania upadłościowego. To wierzyciel powinien dbać o swoje interesy i pilnować, by jego należności znalazły się we właściwej wysokości i czasie na liście wierzytelności.

Według ustawy dane o zobowiązaniach upadłego pochodzą z dwóch zasadniczych źródeł:

- wniosku dłużnika o ogłoszenie upadłości,
- informacji podanych przez wierzyciela w piśmie o zgłoszeniu wierzytelności.

Jeżeli wniosek o ogłoszenie upadłości pochodzi od dłużnika, to do wniosku dołącza on m. in.:

a) spis wierzycieli z podaniem ich adresów i wysokości wierzytelności każdego z nich oraz terminów zapłaty, a także listę zabezpieczeń dokonanych przez wierzycieli na jego majątku wraz z datami ich ustanowienia,

b) oświadczenie o spłatach wierzytelności lub innych długów dokonanych w terminie sześciu miesięcy przed dniem złożenia wniosku,

c) spis podmiotów zobowiązanych majątkowo wobec dłużnika wraz z adresami, z określeniem wierzytelności, daty ich powstania i terminów zapłaty,

d) wykaz tytułów egzekucyjnych oraz tytułów wykonawczych przeciwko dłużnikowi (np. prawomocne i nieprawomocne wyroki sądowe, nakazy zapłaty, notarialne oświadczenia o poddaniu się egzekucji itp.),

e) informacje o postępowaniach, dotyczących ustanowienia na majątku dłużnika hipotek, zastawów, zastawów rejestrowych i zastawów skarbowych oraz innych obciążeń podlegających wpisowi w księdze wieczystej lub w rejestrach, jak również o prowadzonych innych postępowaniach sądowych lub administracyjnych, dotyczących majątku dłużnika.

W przypadku wierzytelności spornych istnieje duże prawdopodobieństwo, iż dłużnik w ogóle ich nie wykaże. Oznacza to, że jeżeli wierzyciel nie zgłosi takich wierzytelności, nie będą one mogły być sprawdzone (zbadane) i ewentualnie wpisane na listę wierzytelności.

Sporządzenie listy wierzytelności wiąże się z działaniami, na które składają się:

- a) zgłaszanie wierzytelności,
- b) sprawdzenie zgłoszonych wierzytelności,

- c) ustalenie listy wierzytelności,
- d) ewentualne zaskarżenia listy wierzytelności,
- e) zatwierdzenie, prostowanie i uzupełnienie listy wierzytelności.

Wierzytelności zgłaszane są sędziemu-komisarzowi w formie pisemnej w dwóch egzemplarzach.

Zgłoszenie powinno zawierać¹¹:

- a) imię i nazwisko bądź nazwę albo firmę wierzyciela i odpowiednio jego miejsce zamieszkania albo siedzibę,
- b) określenie wierzytelności wraz z należnościami ubocznymi (np. odsetki i kary umowne) oraz wartość wierzytelności niepieniężnej,
- c) dowody stwierdzające istnienie wierzytelności,
- d) kategorię, do której wierzytelność ma być zaliczona,
- e) posiadane przez wierzyciela zabezpieczenie związane z wierzytelnością oraz sumę zabezpieczenia,
- f) w razie zgłoszenia wierzytelności, w stosunku do której upadły nie jest dłużnikiem osobistym – przedmiot zabezpieczenia, z którego wierzytelność podlega zaspokojeniu,
- g) stan sprawy, jeżeli co do wierzytelności toczy się postępowanie sądowe lub administracyjne.

Zgłaszający wierzytelność powinien dołączyć do pisma oryginał lub notarialnie poświadczony odpis dokumentu uzasadniającego zgłoszenie. Odpis może być także poświadczony przez radcę prawnego lub adwokata, będącego pełnomocnikiem wierzyciela, który zgłasza wierzytelność.

Odpis zgłoszonych wierzytelności, odpowiadających powyższym wymaganiom, sędzia-komisarz przekazuje syndykowi, nadzorcy sądowemu albo zarządcy. Syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca sprawdzają, czy zgłoszona wierzytelność znajduje potwierdzenie w księgach rachunkowych bądź w innych dokumentach upadłego albo we wpisach w księdze wieczystej lub rejestrach. W razie braku takiego potwierdzenia wzywa upadłego do złożenia stosownych wyjaśnień oraz do złożenia oświadczenia, czy uznaje zgłoszoną wierzytelność.

Jeżeli istnienie zgłoszonej wierzytelności nasuwa uzasadnione wątpliwości lub upadły jej istnieniu zaprzecza, syndyk, nadzorca sądowy lub zarządca zwraca się do sędziego-komisarza o przeprowadzenie postępowania dowodowego co do istnienia zgłoszonej wierzytelności.

Zgłoszenia wierzytelności, nieodpowiadające wymaganiom lub zawierające inne braki uniemożliwiające nadanie im biegu – zgłoszone przez przedsiębiorców lub pełnomocnika procesowego wierzyciela, którym jest adwokat lub radca prawny – sędzia-komisarz zwraca bez wzywania do ich uzupełnienia.

¹¹ Art. 240 ustawy puin.

Po upływie terminu wyznaczonego do zgłaszania wierzytelności syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca uzupełnia listę wierzytelności w miarę zgłaszania wierzytelności. Jeżeli zgłoszono wierzytelności po przekazaniu wierzytelności sędziemu-komisarzowi, syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca sporządzają uzupełnienie listy wierzytelności obejmujące takie wierzytelności wraz z zaznaczeniem, w jaki sposób będą one zaspokajane.

Jeżeli wierzytelność została zgłoszona przez wierzyciela po upływie terminu wyznaczonego do zgłaszania wierzytelności – bez względu na przyczynę opóźnienia – czynności już dokonane w postępowaniu upadłościowym są skuteczne wobec tego wierzyciela, a jego uznaną wierzytelność uwzględnia się tylko w planach podziału funduszków masy upadłości sporządzonych po jej uznaniu. Jeżeli jednak wierzytelność zgłoszono po zatwierdzeniu ostatecznego planu podziału funduszków masy upadłości, pozostawia się ją bez rozpoznania.

Listę wierzytelności sporządzają syndyk, nadzorca lub zarządca po upływie terminu do zgłoszenia wierzytelności i sprawdzeniu wierzytelności zgłoszonych. Na liście tej wyszczególnia:

- a) sumę, w jakiej wierzytelność podlega uznaniu,
- b) kategorię, w jakiej wierzytelność podlega zaspokojeniu,
- c) istnienie i rodzaj zabezpieczenia wierzytelności,
- d) czy wierzytelność jest uzależniona od warunku,
- e) czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia,
- f) stan postępowania sądowego lub administracyjnego w sprawie zgłoszonej wierzytelności, jej zabezpieczenia lub prawa potrącenia.

Wierzytelność niepieniężna jest umieszczona na liście wierzytelności w sumie pieniężnej według jej wartości z dnia ogłoszenia upadłości. Jeżeli w dniu ogłoszenia upadłości wierzytelność bez zastrzeżenia odsetek nie była jeszcze wymagalna, na liście wierzytelności umieszcza się sumę pieniężną wierzytelności pomniejszoną o odsetki ustawowe, nie wyższe jednak niż 6% za czas od dnia ogłoszenia upadłości do dnia wymagalności – jednak najwyżej za dwa lata.

Wierzytelność w walucie obcej – bez względu na termin jej wymagalności – umieszcza się na liście po przeliczeniu na złotówki według średniego kursu walut obcych w NBP z dnia ogłoszenia upadłości, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty.

Po sporządzeniu i uzupełnieniu listy wierzytelności jest ona przekazywana sędziemu-komisarzowi, który nie bada na tym etapie ani spornych kwestii, ani zasadności kwestionowanych wierzytelności, lecz ogłasza o sporządzeniu listy w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”. Jest to jedyny oficjalny informator o liście wierzytelności, zaś każdy zainteresowany może tę listę przeglądać w sekretariacie sądu.

W ciągu dwóch tygodni od dnia ogłoszenia w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” o przekazaniu listy wierzytelności sędziemu–komisarzowi, każdy wierzyciel umieszczony na liście może złożyć do sędziego–komisarza sprzeciw dotyczący uznania wierzytelności. Sprzeciw może również złożyć ten, któremu odmówiono uznania zgłoszonej wierzytelności.

Sprzeciw powinien:

- odpowiadać wymaganiom formalnym pisma procesowego,
- określać zaskarżoną wierzytelność,
- zawierać wniosek co do uznania albo odmowy uznania wierzytelności wraz z uzasadnieniem i wskazaniem dowodów na jego poparcie.

Spełnienie przez wierzyciela powyższych wymogów jest o tyle istotne, gdyż sprzeciw nieodpowiadający powyższym wymogom lub spóźniony sędzia–komisarz odrzuci. W terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprzeciwu można wprawdzie wnieść go ponownie i jeżeli sprzeciw nie zawiera braków, to wywoła wówczas skutki prawne od dnia wniesienia odrzuconego sprzeciwu. Uprawnienie to nie przysługuje jednak w sytuacji ponownego odrzucenia sprzeciwu.

Jeżeli wierzytelność jest stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu, sprzeciw może być oparty tylko na zdarzeniach powstałych po zamknięciu rozprawy w sprawie, w której orzeczenie zostało wydane. Zdarzenia te powinny być stwierdzone na piśmie.

Wierzytelność, której uznania odmówiono w całości lub w części w trybie opisanym w art. 244–266 ust. 5 ustawy puin zatytułowanym „Zgłaszanie i ustalanie wierzytelności” może być dochodzona przez wierzyciela przeciwko upadłemu po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego.

Jednocześnie wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego–komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności oraz sumy otrzymanej na jej poczet przez wierzyciela osobistego, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu po zakończeniu lub umorzeniu postępowania.

Ustalona w powyżej opisany sposób lista wierzytelności nie jest listą ostateczną. Sędzia–komisarz może z urzędu dokonać zmian na liście wierzytelności w razie stwierdzenia, że umieszczono na niej wierzytelności, które w całości lub części nie istnieją, lub nie umieszczono na liście wierzytelności, które podlegają umieszczeniu na liście z urzędu.

Również, gdy wierzytelność zgłoszono po terminie wyznaczonym do jej zgłoszenia lub po tym terminie ujawniono wierzytelność, która nie wymaga zgłoszenia, wierzytelności takie umieszcza się na uzupełniającej liście wierzytelności. Zasadę tę stosuje się wówczas, gdy po zatwierdzeniu listy wierzytelności nastąpiło zdarzenie uzasadniające zmianę na liście.

6. KOLEJNOŚĆ ZASPOKAJANIA WIERZYCIELI

Ważnym zagadnieniem w postępowaniu upadłościowym, z punktu widzenia interesów wierzycieli, jest kolejność zaspokajania ich roszczeń. Obecnie obowiązują dwie regulacje dotyczące zaspokojenia wierzycieli w ramach:

- podziału funduszu masy upadłościowej,
- zaspokajania wierzycieli posiadających na majątku upadłego zabezpieczenia rzeczowe.

Zaspokajanie wierzycieli z funduszu masy odbywa się zgodnie z podziałem na cztery kategorie.

Kategoria pierwsza – koszty postępowania upadłościowego, należności z tytułu składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe pracowników, należności ze stosunku pracy, należności rolników z tytułu umów o dostarczenie produktów z własnego gospodarstwa rolnego za ostatnie dwa lata, renty należne za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci; ciężące na upadłym zobowiązania alimentacyjne; należności powstałe wskutek czynności syndyka albo zarządcy; należności z zawartych przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości umów wzajemnych, których wykonania żądał syndyk albo zarządca; należności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia masy upadłości oraz należności, które powstały z czynności upadłego dokonanych za zgodą nadzorcy sądowego.

Kategoria druga – podatki, inne daniny publiczne oraz niepodlegające zaspokojeniu w kategorii pierwszej należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne należne za ostatni rok przed datą ogłoszenia upadłości wraz z należnymi od nich odsetkami i kosztami egzekucji.

Kategoria trzecia – inne wierzytelności, jeżeli nie podlegają zaspokojeniu w kategorii czwartej, wraz z odsetkami za ostatni rok przed datą ogłoszenia upadłości, z odszkodowaniem umownym, kosztami procesu i egzekucji.

Kategoria czwarta – odsetki, które nie należą do wyższych kategorii w kolejności, w jakiej podlega zaspokojeniu kapitał, a także sądowe i administracyjne kary grzywny oraz należności z tytułu darowizn i zapisów.

Jeżeli wierzyciel nabył wierzytelność w drodze przelewu lub indosu po ogłoszeniu upadłości, podlega zaspokojeniu w kategorii trzeciej – o ile nie podlega zaspokojeniu w kategorii czwartej. Nie dotyczy to jednak wierzytelności powstałej wskutek czynności syndyka albo zarządcy, albo czynności upadłego, podjętych za zgodą nadzorcy sądowego.

Jeżeli suma przeznaczona do podziału nie wystarczy na pełne pokrycie wszystkich kategorii wierzytelności (zobowiązań dłużnika), wówczas wierzytelności dalszej kategorii zaspokajane są dopiero po zaspokojeniu całości wierzytelności wcześniejszej kategorii. Jeżeli majątek nie wystarczy na zaspokojenie w całości wszystkich wierzytelności danej kategorii, zaspokajają się one w stosunku do wysokości każdej z nich.

B.U.L.

Wierzytelności zabezpieczone hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym i hipoteką morską podlegają zaspokojeniu przez sprzedaż danego przedmiotu. Wierzytelności te są zaspokajane w kolejności przysługującego im pierwszeństwa określonego odrębnymi przepisami. Od tej zasady wprowadzono jednak wyjątek. W przypadku zaspokojenia z nieruchomości obciążonej rzeczowo, jak również ze statku morskiego wpisanego do rejestru okrętowego, użytkownika wieczystego lub spółdzielczego prawa do lokalu, przewidziano, że przed wierzytelnościami zabezpieczonymi rzeczowo zaspokojone zostaną wierzytelności alimentacyjne oraz wierzytelności pracowników pracujących na tej nieruchomości lub statku za okres ostatnich trzech miesięcy przed dniem ich sprzedaży, jednak tylko do wysokości trzykrotnego minimalnego wynagrodzenia za pracę, a także renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci. Celem tego rozwiązania jest zabezpieczenie interesów najsłabszych wierzycieli.

Podstawą wypłaty wierzycielom stosownych sum jest plan podziału funduszu masy upadłości sporządzany przez syndyka i zatwierdzany przez sędziego-komisarza. W planie tym winny być ustalone:

- 1) suma podlegająca podziałowi,
- 2) wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale,
- 3) kwota, jaka każdemu z uczestników przypada z podziału,
- 4) sumy, które mają być wypłacone oraz sumy pozostawione w depozycie sądowym, z podaniem przyczyny tej decyzji,
- 5) stwierdzenie, czy plan podziału jest częściowy czy ostateczny.

Sędzia-komisarz zawiadamia upadłego i członków rady wierzycieli oraz ogłasza przez obwieszczenie w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”, że plan podziału można przeglądać w sekretariacie sądu i w terminie dwóch tygodni od dnia obwieszczenia wносить zarzuty przeciwko planowi podziału. Zarzuty przeciwko planowi podziału rozpoznaje sędzia-komisarz, na którego postanowienie przysługuje zażalenie.

7. POZYCJA WIERZYCIELA W POSTĘPOWANIU NAPRAWCZYM

Postępowanie naprawcze jest stosunkowo nowym rozwiązaniem legislacyjnym w polskiej praktyce gospodarczej¹². Jego przepisy weszły w życie

¹² Badania przeprowadzone w USA w latach 70. i 80. wskazują na powodzenie procedur naprawczych w przypadku 40–95% ratowanych firm. Zwraca się jednocześnie uwagę na fakt, że procedury doprowadzające przedsiębiorstwa do konkurencyjności są długookresowe – trwają z reguły ponad 2 lata – i dosyć kosztowne. Według badań amerykańskich koszt ten, ponoszony głównie przez wierzycieli, kształtował się w granicach 2,8–4,6% wartości firmy. Poniesione koszty są jednak niższe od strat wywołanych likwidacją majątku firmy. Zob. S. Wiąnkowski, *Rola przedsiębiorcy w postępowaniu upadłościowym i naprawczym*, „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2003, nr 12, s. 71.

01.10.2003 r. Postępowanie to może być wszczęte wówczas, gdy istnieje ryzyko niewypłacalności przedsiębiorcy w niedługim czasie – ustalone np. na podstawie analizy finansowej przedsiębiorstwa. Postępowanie naprawcze jest w wielu punktach tożsame z postępowaniem upadłościowym z opcją układu, jednak wszczęcie postępowania naprawczego odbywa się wyłącznie na wniosek przedsiębiorcy zagrożonego niewypłacalnością. W trakcie postępowania realizowany jest – uprzednio zatwierdzony przez sąd – plan naprawczy, który powinien zapewniać przywrócenie przedsiębiorstwu możliwości konkurencyjności na rynku. Plan naprawczy powinien zawierać m. in. sposób restrukturyzacji zobowiązań. Restrukturyzacja zobowiązań następuje na drodze układu zawartego na zgromadzeniu wierzycieli, które może się odbyć nie wcześniej niż miesiąc po wszczęciu postępowania naprawczego. Restrukturyzacja ta może nastąpić analogicznie, jak w przypadku postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu. Propozycje w tym zakresie mogą więc obejmować:

- odroczenie wykonania zobowiązań,
- rozłożenie spłaty długów na raty,
- zmniejszenie sumy długów,
- konwersję wierzytelności na udziały lub akcje,
- zmianę, zamianę lub uchylenie prawa zabezpieczającego określoną wierzytelność.

Dłużnik może określić więcej niż jeden sposób restrukturyzacji zobowiązań.

Pomimo istotnych zbieżności między postępowaniem upadłościowym z układem a postępowaniem naprawczym, istnieją między nimi pewne różnice. Postępowanie naprawcze nie jest postępowaniem sądowym, chociaż sąd upadłościowy w interesie wierzycieli sprawuje nad nim nadzór i wykonuje szereg czynności związanych z tym postępowaniem. Z prawnego punktu widzenia jest to jednak pozasądowe postępowanie samego dłużnika, poza tym postępowanie naprawcze może podjąć wyłącznie dłużnik, prawa takiego nie ma wierzyciel. Dłużnik musi posiadać ponadto zdolność naprawczą, czyli być przedsiębiorcą wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS). Dane wpisane do KRS są jawne, wierzyciele mogą więc uzyskać informacje niezbędne do oceny przedsiębiorcy prowadzącego postępowanie naprawcze i sytuacji finansowej jego przedsiębiorstwa. Postępowania naprawczego nie stosuje się wobec osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, gdyż podlegają one wpisowi do ewidencji działalności gospodarczej, prowadzonych przez poszczególne gminy.

Takie określenie podmiotów postępowania naprawczego jest podyktowane potrzebą ochrony praw wierzycieli. Podobny cel mają regulacje dotyczące zakazu wszczęcia postępowania naprawczego przez przedsiębiorców, którzy

w stosunkowo niedalekiej przeszłości mieli problemy z wypłacalnością. Postępowania naprawczego nie może bowiem wszcząć przedsiębiorca:

a) który prowadził postępowanie naprawcze, jeżeli od jego umorzenia nie upłynęły dwa lata,

b) który był objęty układem zawartym w postępowaniu naprawczym albo upadłościowym, jeżeli od wykonania układu upłynęło mniej niż 5 lat,

c) przeciw któremu przeprowadzono postępowanie upadłościowe, obejmujące likwidację majątku, albo w którym przyjęto układ likwidacyjny, jeżeli od prawomocnego zakończenia postępowania nie upłynęło 5 lat,

d) w stosunku do którego oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości albo umorzono postępowanie upadłościowe z braku majątku na zaspokojenie kosztów postępowania, jeżeli od uprawomocnienia się postępowania nie upłynęło 5 lat.

Przedsiębiorca podejmuje postępowanie naprawcze w wyniku uprzedniego:

1) sporządzenia planu naprawczego;

2) złożenia w sądzie upadłościowym oświadczenia o wszczęciu postępowania naprawczego łącznie z planem naprawczym, notarialnie poświadczonym oświadczeniem o prawdziwości danych i innymi wymaganymi ustawą dokumentami (art. 23, ust. 1 puin); na podstawie tych dokumentów sąd w ciągu 14 dni podejmuje postanowienie o wszczęciu postępowania naprawczego lub o zakazie jego wszczęcia, jeżeli oświadczenie to zostało złożone z naruszeniem przepisów lub jeżeli zawarte w nim lub w załączonych dokumentach dane lub oświadczenia są nieprawdziwe;

3) ogłoszenia o złożeniu oświadczenia w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” oraz co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu lokalnym i w jednym o zasięgu ogólnopolskim; ogłoszenie może być obwieszczane również w inny sposób, np. przez Internet, nie może jednak ono nastąpić przed upływem 14 dni, czyli okresu, jaki ma sąd na podjęcie postanowienia zakazującego wszczęcia postępowania naprawczego; w razie wydania przez sąd takiego zakazu – ogłoszenia nie mogą nastąpić przed rozpatrzeniem zażalenia na postanowienie sądu;

4) złożenia wniosku o wpis wszczęcia postępowania naprawczego w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Z dniem wszczęcia postępowania naprawczego, tj. datą ogłoszenia oświadczenia w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”, pojawiają się istotne dla wierzycieli skutki tego postępowania, gdyż:

a) zawieszają się spłaty zobowiązań przedsiębiorstwa,

b) zawieszają się naliczanie odsetek należnych od przedsiębiorstwa,

c) potrącenie wierzytelności jest dopuszczalne tylko w przypadkach identycznych z postępowaniem upadłościowym przez układ,

d) nie mogą być wszczynane przeciwko przedsiębiorstwu egzekucje i postępowania zabezpieczające, zaś już wszczęte podlegają z mocy prawa zawieszeniu.

Z ogólnej analizy uregulowań dotyczących prawa naprawczego wynika, że ustawa wychodzi przede wszystkim naprzeciw problemom przedsiębiorców, dając im prawne instrumenty ułatwiające zachowanie ich przedsiębiorstw.

Uprawnienia wierzyciela w postępowaniu naprawczym są stosunkowo niewielkie i wynikają z następujących uregulowań:

1) restrukturyzacja zobowiązań następuje w drodze układu zawartego na zgromadzeniu wierzycieli, którzy głosują z sumą swoich wierzytelności, jaką umieszczono na liście wierzytelności sporządzonej przez przedsiębiorcę z zachowaniem wymogów określonych w art. 245–251 puin; wierzyciele, którzy nie zostali umieszczeni na liście, a którzy zgłosili swój udział w zgromadzeniu wierzycieli, głosują z kwotą zgłoszonych wierzytelności do wysokości niezaprzeczanej przez przedsiębiorcę;

2) w zgromadzeniu wierzycieli mają prawo uczestniczyć ci wierzyciele, którzy zostali powiadomieni o terminie zgromadzenia, albo – mimo braku powiadomienia – zgłoszą nadzorca sądowemu swoje uczestnictwo, zaś przedsiębiorca nie zaprzeczy istnieniu ich wierzytelności; w zgromadzeniu nie uczestniczą wierzyciele, którzy mają wierzytelności sporne;

3) do czasu rozpoczęcia głosowania nad układem wierzyciele mogą zgłaszać zmiany do propozycji restrukturyzacji zobowiązań;

4) głosowanie nad układem może odbywać się jednolicie przez wszystkich obecnych na zgromadzeniu wierzycieli lub w grupach wierzycieli; podziału na grupy (według kategorii interesów poszczególnych wierzycieli) dokonuje przedsiębiorca; wyróżnia się następujące kategorie wierzycieli:

a) którym przysługują należności ze stosunków pracy oraz należności rolników z tytułu umów o dostarczenie produktów z własnego gospodarstwa rolnego,

b) których wierzytelności są zabezpieczone rzeczowo (np. hipoteką, zastawem),

c) będący udziałowcami lub akcjonariuszami upadłego,

d) pozostali;

5) układ zostanie przyjęty, jeżeli wypowie się za nim większość wierzycieli z każdej listy wierzycieli, obejmujących kategorie interesów, mających łącznie nie mniej niż $\frac{2}{3}$ ogólnej sumy wierzytelności, które uprawniają do uczestniczenia w głosowaniu; mimo nieuzyskania niezbędnej większości, chociażby co do jednej z list wierzycieli, układ zostaje przyjęty, jeżeli większość wierzycieli z każdej z pozostałych list wyraziła zgodę na przyjęcie układu, a wierzyciele z tej listy, którzy wypowiedzieli się przeciwko przyjęciu układu, zostaną zaspokojeni na podstawie układu w stopniu nie mniej korzystnym niż w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego, obejmującego likwidację majątku upadłego;

6) zatwierdzony układ wiąże wszystkich wierzycieli, którzy zostali zawiadomieni o zgromadzeniu wierzycieli, na którym doszło do zawarcia układu,

oraz tych, którzy zgłosili nadzorcy sądowemu swoje uczestnictwo na zgromadzeniu wierzycieli, a przedsiębiorca nie zaprzeczył istnieniu ich wierzytelności;

7) nieprzyjęcie układu nie wyklucza możliwości ponownego zwołania zgromadzenia wierzycieli, na którym dopuszcza się zgłoszenie nowych propozycji restrukturyzacji zobowiązań oraz innych zmian w planie naprawczym; o terminie ponownego zgromadzenia wierzycieli nadzorca sądowy ogłasza na zgromadzeniu, na którym układ nie został przyjęty, zaś głos oddany przez wierzyciela, który nie stawia się na ponownym zgromadzeniu wierzycieli, zachowa moc przy obliczaniu wyników głosowania, jeżeli nowe propozycje są dla tego wierzyciela nie mniej korzystne od propozycji, nad którymi wcześniej głosował;

8) w terminie tygodnia od dnia zawarcia układu, do sądu może zgłosić zarzuty każdy z wierzycieli uprawnionych do udziału w zgromadzeniu, a także wierzyciel nieuprawniony do udziału w zgromadzeniu, jeżeli wykaże, że układ może mu utrudnić dochodzenie roszczeń; dla wierzycieli, którzy nie zostali zawiadomieni o zgromadzeniu wierzycieli, termin ten biegnie od dnia obwieszczenia o terminie rozprawy;

9) układ zawarty w postępowaniu naprawczym nie narusza praw wierzyciela, wynikających z hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego i hipoteki morskiej, jeżeli były one ustanowione na mieniu osoby trzeciej czy też mieniu przedsiębiorcy, prowadzącym postępowanie naprawcze, chyba że uprawniony wyraził zgodę na objęcie zabezpieczonej wierzytelności układem; wierzytelności zabezpieczone mają więc nadal uprzywilejowaną pozycję w porównaniu z wierzytelnościami bez tych zabezpieczeń;

10) wszczęcie postępowania naprawczego nie ma wpływu na wszczęcie przeciwko przedsiębiorcy postępowania o ogłoszenie upadłości na wniosek wierzyciela; wierzyciel może więc złożyć wniosek o upadłość, jednak sąd odroczy jego rozpoznanie do czasu zakończenia postępowania naprawczego albo może połączyć rozpoznanie wniosku z postępowaniem o zatwierdzenie układu.

Sąd odmawia zatwierdzenia układu m. in., gdy:

a) przedsiębiorca nie zawiadomił wszystkich znanych mu wierzycieli o terminie zgromadzenia wierzycieli,

b) przedsiębiorca zbył¹³ lub obciążył swe mienie albo udzielił niektórym wierzycielom większych korzyści,

c) układ jest krzywdzący dla wierzycieli, którzy wnieśli zarzuty.

O uchyleniu układu sąd orzeka na wniosek zgłoszony przez każdego z wierzycieli lub przez osobę, która zgodnie z układem jest uprawniona do nadzoru nad jego wykonaniem, np. nadzorcę sądowego. Natomiast w razie zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy, który zawarł układ

¹³ Z wyjątkiem rzeczy zbywanych w zakresie działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.

w postępowaniu naprawczym, sąd, ogłaszając upadłość, z urzędu orzeka o uchyleniu układu. Uchylenie układu powoduje zakończenie postępowania naprawczego, co powoduje, iż sąd w postępowaniu upadłościowym ogłasza upadłość w drodze likwidacji majątku upadłego (nie ma możliwości ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu). Dotychczasowi wierzyciele dochodzą wówczas swych roszczeń w ich pierwotnej wysokości, odsetki nalicza się od dnia uprawomocnienia się postanowienia o uchyleniu układu, zaś spłacone na podstawie układu zobowiązania zalicza się na poczet dochodzonych wierzytelności.

Jeżeli postępowanie naprawcze prowadzi mały lub średni przedsiębiorca, to postępowanie umarza się z mocy prawa w razie niezawarcia układu w ciągu trzech miesięcy od dnia wszczęcia postępowania. Natomiast w stosunku do pozostałych przedsiębiorców postępowanie umarza się po upływie czterech miesięcy od dnia jego wszczęcia. Ma to na celu zdyscyplinowanie zarówno dłużnika, jak i wierzycieli do stosunkowo szybkiego zawarcia układu i nieprzedłużania sytuacji, w której dłużnik nie musi spłacać swoich bieżących zobowiązań, zawieszona jest naliczanie od niego odsetek, nie mogą być wszczynane przeciwko przedsiębiorstwu egzekucje i postępowania zabezpieczające, zaś już wszczęte są zawieszane.

Założenia prawa naprawczego tworzą swoisty „parasol ochronny” nad dłużnikiem zagrożonym niewypłacalnością. Rolą wierzyciela jest w zasadzie wyrażenie zgody na redukcję należności, co ma przywrócić przedsiębiorcy zdolność do konkurowania na rynku.

8. ZAKOŃCZENIE

Dla wierzyciela, którego kontrahent został postawiony w stan upadłości, szansą na odzyskanie należności jest zgłoszenie sędziemu-komisarzowi wierzytelności i udział w planie podziału funduszu masy upadłości. Według przepisów omawianej ustawy, wierzytelności kontrahentów zaliczane są do trzeciej grupy i zaspokajane po spłacie:

- zobowiązań pracowniczych, zobowiązań powstałych za zgodą nadzorcy sądowego, kosztów postępowania upadłościowego oraz
- podatków i innych zobowiązań publicznych należnych za ostatni rok przed upadłością wraz z odsetkami.

Wierzytelności należące do trzeciej kategorii nie mają w praktyce dużych szans na zaspokojenie. Istnieje jednak możliwość ograniczenia ryzyka w tym zakresie.

Przy sprzedaży towaru na raty lub z odroczonym terminem płatności można dokonać tzw. zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej. Zastrzeżenie to może np. mieć następującą formę: „Do czasu dokonania pełnej zapłaty za

dostarczony towar dostawca pozostaje jego wyłącznym właścicielem¹⁴. Powyższy zapis zawarty w umowie oznacza, że towar pozostaje własnością sprzedawcy do chwili zapłaty przez kupującego pełnej ceny. Kupujący, któremu rzecz została wydana, nie staje się jej właścicielem, jest jedynie uprawniony do jej posiadania.

W sytuacji, gdy kupujący nie zapłaci w terminie, wówczas sprzedawcy przysługuje przede wszystkim roszczenie o zwrot towaru. Jeśli kontrahent odmówi jego oddania, sprzedawca może wystąpić z powództwem cywilnym, zaś sąd nakaże wydanie towaru. Przy zastrzeżeniu własności rzeczy sprzedanej kupujący musi się liczyć nie tylko z obowiązkiem zwrotu tej rzeczy, ale także z zapłatą kwoty odpowiadającej stopniu jej zużycia. Ponadto z chwilą wydania rzeczy kupującemu przechodzi na niego ryzyko przypadkowej utraty lub uszkodzenia rzeczy.

Sprzedawcy przysługuje również alternatywne roszczenie o zapłatę ceny. Będzie ono istotne wówczas, gdy np. zwrócony towar nie będzie miał dla sprzedawcy wartości (np. artykuły spożywcze po terminie przydatności do spożycia) lub kupujący zużyje towar (np. materiał w procesie produkcji).

Pamiętać jednak należy, że roszczenie o wydanie rzeczy sprzedanej i roszczenie o zapłatę wzajemnie się wykluczają. Jeżeli zatem sprzedawca wystąpi na drogę sądową o wydanie sprzedanej rzeczy, to nie może następnie domagać się za nią zapłaty.

Zastrzeżone w umowie na rzecz sprzedawcy prawo własności nie wygasa z powodu ogłoszenia upadłości nabywcy, o ile zastrzeżenie zostało dokonane w formie pisemnej z tzw. datą pewną¹⁵.

Oprócz czterech kategorii wierzycieli zaspokajanych z funduszu masy upadłości przepisy ustawy puin wyodrębniają ponadto wierzycieli mających zabezpieczenie na majątku dłużnika w postaci hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego, zastawu skarbowego, hipoteki morskiej. Ta grupa wierzycieli będzie mogła odzyskać swoje należności bezpośrednio z przedmiotu zabezpieczenia (z potrąceniem kosztów związanych z jego sprzedażą i ewentualnie zobowiązań pracowniczych za trzy ostatnie miesiące przed dniem ich sprzedaży do wysokości trzykrotnego minimalnego wynagrodzenia za pracę, ale tylko dla pracowników zatrudnionych w przedmiocie zabezpieczenia).

¹⁴ Zob. R. Mroczkowski, *Wilk syty i owca cała?*, „Dobra Firma”, dodatek do „Rzeczpospolitej” 15.06.2004.

¹⁵ Data pewna czynności prawnej to:

– w razie umieszczenia na dokumencie, obejmującym czynność jakiegokolwiek wzmianki, przez organ państwowy, organ jednostki samorządu terytorialnego albo przez notariusza – jest to data wzmianki,

– w razie stwierdzenia dokonania czynności w jakimkolwiek dokumencie urzędowym – jest to data dokumentu urzędowego, np. skasowanie opłaty skarbowej przez organ publiczny,

– w razie śmierci jednej z osób podpisanych na dokumencie, datę złożenia przez tę osobę podpisu na dokumencie uważa się za pewną od daty śmierci.

Ustawodawca uprzywilejowuje tę grupę wierzycieli, zachęcając tym samym kontrahentów do uzyskiwania zabezpieczeń rzeczowych od swoich odbiorców. Próba uzyskania zabezpieczenia na majątku kontrahenta jest jednocześnie swoistym sposobem sprawdzenia jego sytuacji ekonomiczno-finansowej. Odмова jego udzielenia winna stanowić dla wierzyciela sygnał ostrzegawczy o mogącej nastąpić w niedalekiej przyszłości niewypłacalności kontrahenta. Gdy wierzyciel ma zabezpieczenie na majątku dłużnika, to w momencie ogłoszenia upadłości tego dłużnika wierzyciel znajduje się w uprzywilejowanej sytuacji w porównaniu z innymi kontrahentami, niemającymi takiego zabezpieczenia.

Jeżeli przedsiębiorstwo, udzielające kredytu kupieckiego, nie ma zabezpieczenia wierzytelności ani też nie zastrzegło własności rzeczy sprzedanej na piśmie z datą pewną, powinno brać pod uwagę ryzyko utraty wierzytelności, w przypadku gdy kontrahent zostanie postawiony w stan upadłości.

Po ogłoszeniu upadłości dłużnika nie można obciążyć składników masy upadłości prawem zastawu ani dokonać wpisu w księdze wieczystej w celu zabezpieczenia wierzytelności, nawet jeśli powstała ona przed ogłoszeniem upadłości.

Marzena Papiernik-Wojdera

RETRIEVING DEBTS IN THE LIGHT OF THE RULES OF BANKRUPTCY AND REPARATION LAW

The aim of the article is to present the possibilities of retrieving debts from insolvent debtors, described by the bill: Bankruptcy and Reparation Law.

In the conditions of the deteriorating liquidity, for many companies the risk of insolvency is one of the most important current problems of their activities. The appropriately early identification of the insolvency risk is essential for both debtor and creditor, who due to protect his own business can go into action giving the opportunity for retrieving money – or at least a part of it. Since 01.10.2003 the law frame of those activities has been defined in the bill: Bankruptcy and Reparation Law from 28.02.2003 (Dz.U. 2003, No. 60, item 535).

The presented article includes the treatment of:

- the general assumptions of the bill Bankruptcy and Reparation Law,
- normalisations conducive to satisfying creditors' claims,
- the construction and role of creditors organs in bankruptcy action,
- the rules of making the list of creditors,
- the order of satisfying creditors,
- the position of creditor in reparation action.